

Møntspørgsmaalet og Vanskelighederne ved dets Løsning.

Af

Prof. Dr. Will. Scharling.

Verhandlungen der Kommission behufs Erörterung von
Massregeln zur Hebung und Befestigung des Silberwerths I—II.
Berlin 1894.

Under Titlen »Die deutsche Silberkommission« har Prof. Lexis, der selv var Medlem af ovennævnte i 1894 sammentraadte tyske Kommission, i »Jahrbücher für Nationalökonomie« leveret en indgaaende Redegørelse for de i Kommissionen fremsatte Forslag, de derom førte Forhandlinger og disses Resultater. Red. af »Preussische Jahrbücher«, der ønskede at optage denne Afhandling for at give den større Udbredelse uden dog helt at føle sig tilfredsstillet ved det i samme indtagne Standpunkt overfor Spørgsmaalet om de senere Aars Prisfald, rettede den Opfordring til mig at ledsage Afhandlingen med nogle Bemærkninger om dette Spørgsmaal, i hvilket det var den bekendt, at jeg indtog et andet Standpunkt, og saaledes fremkom da følgende lille Artikel. Medens Tidsskriftets Plads ikke vilde tillade at optage Prof. Lexis' ret omfattende Afhandling, hvoraf tilmed større Partier næppe tilstrækkeligt vilde interessere dets Læsere, har jeg troet, at de

efterstaaende Betragtninger kunde frembyde nogen Interesse ogsaa for danske Læsere, hvorfor jeg gengiver dem her efter Martsheftet af »Preussische Jahrbücher«.

De Anskuelser, som Prof. Lexis har fremsat i sin lige saa interessante som klare Oversigt over den tyske Sølvkommissions Forhandlinger, kan jeg paa mange Punkter tiltræde, saaledes ogsaa — desværre — hans Slutningsbetragtning, »at der efter al Sandsynlighed overhovedet intet vil ske i Sølvspørgsmaalet«. Thi hans hele Fremstilling bekræfter den Opfattelse, at »alle internationale Forholdsregler efter de hidtidige Erfaringer ville støde paa langt større Vanskeligheder, end Sølvets Venner antage«. Hovedgrunden til disse Vanskeligheder ligger efter min Formening deri, at den nuværende Tilstand, den stedse mere om sig gribende Guld-Monometallisme, medfører tre forskellige Ulemper, som ikke blot i forskellig Grad føles af de Forskellige, saa at disses Interesse for at afhjælpe dem ikke falder sammen, men endog tildels ikke erkendes for at være Følger af Monometallismen, saa at selv de, der rammes deraf, ikke interessere sig for en Forandring. Der foreligger saaledes tre forskellige Opgaver, hvis indre Sammenhæng ikke staar Alle klar, hvorfor Nogle kun interessere sig for den ene, Andre kun for den anden Opgaves Løsning, og det endog saaledes, at de slet ikke interessere sig for en Løsning, som ikke netop fuldt ud fjerner den Ulempe, som de anse for det egentlige Onde. Denne Tingenes Tilstand synes mig meget tydeligt at fremgaa af den tyske Sølvkommissions

Forhandlinger, og den forklarer det ellers ret paa-faldende Faktum, at ethvert i samme fremsat Forslag næsten kun har kunnet regne paa Forslagsstillerens egen Stemme.

Den nuværende Tilstands ene Onde er de idelige Svingninger i Sølvprisen (angivet i Guld). Dette Onde føles særlig af Handelsverdenen samt af Fabrikanterne i de Guldfodlande, hvis Frembringelser søge Afsætning i Sølvfodlande. Medens de Førstnævnte kunde tilfredsstilles ved saa godt som ethvert Forslag, der tilvejebragte et fast Forhold imellem Guld og Sølv, og det kunde være dem ligegyldigt, om dette Forhold blev $1 : 15\frac{1}{2}$ eller $1 : 20$ eller 24 eller endog det nu gældende Forhold, kunde dette ikke være de Sidstnævnte ligegyldigt, men en Stigning af Sølvprisen maa være dem at Vigtighed. Denne anden Opgave at faa Sølvets saa dybt sunkne Værdi til at stige, er endog Hovedsagen for mange Bimetallister, for hvem de lave Sølvpriser netop er det egentlige Onde, og en Fixering af Sølvprisen, som ikke samtidig forhøjer den betydeligt, er for dem uden al Betydning; ja, Mange ville endog kun føle sig tilfredsstillede ved en Tilbagevenden til Forholdet $1 : 15\frac{1}{2}$.

Men ogsaa her viser det sig, at blandt dem, der ere interesserede i Sølvprisens Stigning, ere Følelser og Stemninger meget forskellige. De Interesserede ere nemlig paa den ene Side Sølvproducenterne og i større Almindelighed de Lande, for hvilke Sølvproduktionen spiller en betydelig Rolle, paa den anden Side Besidderne af store Sølv-mængder, navnlig Banker som Banque de France og den tyske Rigsbank og i Al-

mindelighed Lande med en stor Sølvcirculation*), især Lande med saakaldt »haltende Møntfod« (»hinkende Währung«). For de Første vil enhver Foranstaltning, der kun hæver Sølvprisen, være velkommen og bringe dem en Fordel, — om de end naturligvis foretrække de Forslag, som ville bringe den til at stige mest —; men for de Sidste er ethvert Forslag, der vil fastslaa en lavere Sølvpris end den gamle 1 : 15^{1/2}, ensbetydende med et Tab, fordi den deklarerer det virkelig lidte Tab og samtidig udelukker Muligheden af en fremtidig Bedring. Og dette føles saa meget stærkere, som det Onde, der ligger i, at Skillemøntens virkelige Værdi er saa langt under dens paalydende Værdi, egentlig slet ikke føles, saa længe Statskrediten dækker og skjuler dette Minus i Værdi, og Faren derved vil, som fremhævet af Prof. Lexis, først vise sig i kritiske Tider. Forslag, sigtende til at hæve Sølvprisen, ville derfor næppe kunne regne paa Tilslutning fra Guldfodspartiets Side, endskønt Professorerne Lexis og Ad. Wagners Advarsler sikkert fortjene mere Paaagtning, end de have fundet, og overfor alle Forslag af denne Art bliver Hovedspørgsmaalet: hvor højt skal Sølvprisen ansættes? og om dette Spørgsmaal er Enighed næppe at vente.

Jeg for mit Vedkommende ser derfor lige saa haabløst som Prof. Lexis paa de bimetallistiske Bestræbelser, der kun sigte til at hæve eller befæste Sølvprisen, og det saa meget mere, som jeg i denne

*) Af Banque de France's Metalbeholdning er ca. 1235 Mill. francs. Sølv, der altsaa i Virkeligheden knap har den halve Værdi af den, hvortil den opføres. Den tyske Rigsbanks Sølvbeholdning er ca. 300 Mill. M \mathcal{L} ; den endnu eksisterende Rest af de tidligere Sølv-Thaler anslaaes i Alt til over 400 Mill. M \mathcal{L} .

Henseende staar paa et lignende moderat og centralt Standpunkt som han. Den første Del af hans Afhandling kan jeg derfor i det Hele og Store slutte mig til og giver ham i det Væsenlige Ret i de fra dette Standpunkt fremførte Bemærkninger om de forskellige i Sølvkommissionen fremsatte Forslag. Jeg tror, at alle Bestræbelser for at danne en international Union, hvis eneste Formaal skulde være at hæve og befæste Sølvprisen, vilde strande, og at dette Formaal paa den anden Side ikke vil kunne naas uden en saadan international Overenskomst.

Men ganske anderledes stiller Sagen sig for mig, naar jeg betragter det tredje Onde, som den nuværende Tilstand fører med sig, nemlig den stadige og som Helhed betydelige med faa og korte Afbrydelser i næsten tyve Aar fortsatte Nedgang i Varepriserne. Paa dette Punkt befinder jeg mig i Modstrid med Prof. Lexis og kan ikke anerkende denne udmærkede Forf.s Betragtninger for rigtige. Men netop den Omstændighed, at selv en saa indsigtfuld og sagkyndig Nationaløkonom ikke vil erkende den stadige Prisnedgang for at være en Følge af Guld-Monometallicismen, viser tilstrækkeligt, hvor vanskeligt det vil være at besejre Guldfodsmændenes Modstand imod enhver Forandring i det nu bestaaende System. Jeg kan imidlertid ikke lade være at fremsætte nogle korte Bemærkninger overfor de Betragtninger, som Prof. Lexis gør gældende, og som tildels ere de samme som de, der fremsættes i *The Economist* af engelske Monometallicister. Man vil maaske finde, at jeg kun gentager, hvad jeg allerede før har sagt, og jeg indrømmer gerne, at

noget egenlig Nyt har jeg ikke at sige; men jeg siger med Prof. Lexis: »overfor de bestandigt tilbagevendende Paastande maa ogsaa bestandigt de samme Argumenter gøres gældende«. Og de faktiske Forhold, hvortil de referere sig, ere dog ogsaa andre end før, og Prof. Lexis paastaar jo netop, at paa disse Forhold passe de gamle Argumenter ikke.

Imod den Paastand, at der ogsaa i Guldfodslandene hersker Guldfordyring, fordi Guldtilførslerne ikke have været tilstrækkelige til at tilvejebringe Omløbsmidler i saadan Mængde, at Priserne kunde holde sig paa et normalt Standpunkt, stiller Prof. Lexis først en Henvisning til den meget betydelige Forøgelse af Pengemængden i Tyskland, Frankrig, England og de forenede Stater. Jeg tilstaar, at for mig har de saaledes meddelte Tal ikke noget Overbevisende, og derhos forekomme de mig tilmed noget problematiske. Tyskland, siger Forf., havde »ved Møntreformens Begyndelse« 1700 Mill. M \mathfrak{f} i Penge af ædelt Metal, hvorimod det nu i Guldmønter, Barrer og Sølvmonter besidder ca. 3380 Mill. M \mathfrak{f} . Det forekommer mig temmelig tvivlsomt, om disse Tal virkelig saaledes kunne stilles ved Siden af hinanden; thi det første er et Minimumstal, nemlig den Møntmængde, som virkelig konstateredes ved Inddragning af de ældre Mønter; det sidste derimod er et Maximumstal, nemlig den siden 1871 udmøntede Pengemængde med Fradrag af det konstaterede industrielle Forbrug samt af, hvad der er blevet omsmeltet i Udlandet eller ligger ophobet der. Hvorvidt nu disse Tal stemme med Virkeligheden, er dog ganske vist tvivlsomt, og især Tallet for det sidst-

nævnte Beløb synes mig meget tvivlsomt*). Selv om disse Tal imidlertid vare langt mindre tvivlsomme, end de ifølge Forholdets Natur maa være, er det jo dog ikke disse Tal alene, hvorpaa det kommer an. Det er jo ikke Mængden af Metalpenge, hvorom der spørges, men den i Landet overhovedet cirkulerende Pengemængde. Og derved komme da baade Reichskassenscheine og udækkede Banksedler i Betragtning. Af de første cirkulerede der i Begyndelsen af 70'erne ca. 184 Mill. M \mathfrak{f} , medens der nu kun eksisterer 120 Mill. M \mathfrak{f} , og den udækkede Seddelmængde angives af Neumann-Spallart for Aaret 1870 til gennemsnitlig 432 Mill. M \mathfrak{f} , medens den i Gennemsnit for 1892 kun udgjorde 42 Mill. M \mathfrak{f} og i Decbr. 1894 lige saa tidt var negativ som positiv. Det synes ogsaa, som om Prof. Lexis har medregnet de i Spandau henliggende 120 Mill. M \mathfrak{f} til den nuværende Pengemængde; men da de jo helt ere undtagne Cirkulationen, maa de fradrages det angivne Beløb af Guldmønt. De Tal, der saaledes maa stilles overfor hinanden, blive ikke 1700 og 3380 Mill., men snarere ca. 2200 og 3300 Mill. M \mathfrak{f} , altsaa ikke en Fordobling, men kun en Forøgelse med 50 pCt.

Hovedsagen er imidlertid, at Spørgsmaalet i Virkeligheden slet ikke drejer sig om, hvor meget Penge-

*) I Jurascheks »Uebersichten der Weltwirthschaft« for 1885—80, hvor Beløbet af Tysklands Penge af ædelt Metal for 1893 ligeledes angives til 3381 Mill. M \mathfrak{f} , bliver Beløbet af de indtil 1893 i Udlandet ophobede tyske Guldmønter angivet til knap 30 Mill. M \mathfrak{f} . Naar man nu véd, at der alene i den danske Nationalbank i Juli 1893 henlaa 10,7 Mill. Rm \mathfrak{f} , er det vanskeligt at tro, at den samlede Ophobning i Udlandet ikke skulde være større end 30 Mill., især naar man betænker, hvor store Summer af Guld der i de sidste Aar ere blevne ophobede i Rusland og Østrig-Ungarn.

mængden er bleven forøget siden 1870, men derimod om, i hvilket Forhold denne Pengemængdens Forøgelse fordeler sig paa de to Perioder 1871—73 og 1874—93, altsaa hvor meget Pengemængden er forøget siden 1873, det Aar, da Priserne stode paa deres Højdepunkt. Det er jo bekendt, at Udmøntningen af de nye Rigsmønter gik i den Grad forud for Inddragningen af de gamle Mønter, at Møntcirkulationen i Begyndelsen af 70'erne blev meget forøget*); dertil kom, at der desforuden cirkulerede et ret betydeligt Beløb af franske Guldmønter, og at en Del af det erhvervede Guld tjente Bankerne som Basis for en udvidet Seddel-emission**). Det var denne store Forøgelse af Om-sætningsmidlerne — efter Nogles Angivelse med hen-imod 1000 Mill. M \mathcal{L} , efter Andres med ca. 30 pCt. —, som fremkaldte den almindelige Prisstigning i Begyndelsen af 70'erne. Selv om de her anførte Tal ikke skulde være fuldt ud korrekte, karakterisere de dog sikkert i det Hele og Store Forholdene i disse Aar, og i saa Fald tør man sige, at Tysklands Pengemængde siden 1874 i det Højeste er bleven forøget i samme Forhold, som Befolkningen er stegen.

At ved Siden heraf Brugen af forskellige Kreditmidler har faaet Indgang i videre Kredse og at i Særdeleshed Giroomsætningen har opnaaet en storartet

*) Ifølge Optegnelser, som jeg dengang har gjort, blev det i Novbr. 1874 opgivet, at der var udgivet ca. 500 Mill. M \mathcal{L} i nye Mønter mere, end der var inddraget af de gamle (ca. 990 Mill. imod ca. 480 Mill. M \mathcal{L}) — bortset fra de i Spandan henlagte 120 Mill. M \mathcal{L} .

***) De tyske Bankers samlede Seddelomløb var i 1870 ca. 854 Mill. M \mathcal{L} , i 1873 ca. 1367 Mill. M \mathcal{L} , altsaa en Forøgelse af over 500 Mill. M \mathcal{L} , som for største Delen var dækket af Guld.

Udvikling siden 1876, er ganske rigtigt. Men det er dog sikkert et Spørgsmaal, om denne Brug af Kreditmidler ikke nærmest indskrænker sig til Børsverdenen og Handelsstanden i deres indbyrdes Samhandel, og om den store Mængde af Konsumenter overhovedet betjene sig deraf ved deres Indkøb. Dersom dette Sidste ikke er Tilfældet, staar der efter min Opfattelse nu kun omtrent den samme Pengemængde pr. Individ til Disposition ved Indkøb af Forbrugsgenstande som for 20 Aar siden, medens Produktionen af de fleste Varer og dermed enhver Families virkelige Forbrug i denne Tid er steget meget betydelig. Men at man med den samme Pengemængde ikke kan købe en større Mængde Varer end før, uden at disses Pris maa være billigere, er dog vel indlysende.

Jeg tilstaar imidlertid, at jeg ikke lægger særlig Vægt paa de foranstaaende Tal og Beregninger — allerede af den Grund, at de ifølge deres Natur ere usikre og derfor ikke ubestridelige. Men selv om man kunde fastslaa dem med mathematisk Sikkerhed, vilde jeg dog ikke bygge min Opfattelse af de nuværende økonomiske Forhold særlig paa dem, fordi jeg overhovedet bygger denne Opfattelse paa en principiel theoretisk Betragtning og kun søger en yderligere Bekræftelse for den i de statistiske Data. Det er nemlig den principielle Opfattelse af de foreliggende Forhold, der gøres gældende af Prof. Lexis, som jeg ikke kan give min Tilslutning, og jeg vilde ikke kunne gøre det, selv om de af ham anførte statistiske Data syntes mig fuldstændigt korrekte og utvivlsomme.

Prof. Lexis er af den Mening, at der overfor en saa stor Forøgelse af Guld- og Sølvpengene, som han

hævder, og især overfor den betydelige Udvidelse af Guldproduktionen i de sidste Aar, ikke længer kan være Tale om Guldangel (»Goldknappheit«). Jeg for mit Vedkommende mener derimod, at »Guldangel« afgjort er et relativt Begreb, og det ikke blot i den Forstand, at den nuværende Guldængde maa ses i Forhold til tidligere Tiders Guldængde og at den samme Guldængde, som til en tidligere Tid ansaas for betydelig og rig, i en senere Tid maa erklæres for at være meget knap, men ogsaa i den Forstand, at en i og for sig meget betydelig Forøgelse af Guldængden, naar den staar overfor en langt større Forøgelse af Omsætningsgenstandene, maa erklæres for utilstrækkelig, og at der under saadanne Forhold kan siges at herske Guldangel. Hvad der i 1855 var Overflod af Guld, vilde allerede i 1874 have forvandlet sig til en knap Guldforstyrning, og selv med en anselig Forøgelse kan Guldængden fra 1875 være ganske utilstrækkelig overfor de Krav, der stilles i 1895, naar en saa enorm Udvidelse af Vareproduktionen og en saa storartet Tilførsel til Varemarkedet fra tidligere ukendte Kilder har fundet Sted, som Tilfældet har været i de sidste 20 Aar.

For min Opfattelse er derfor ogsaa den statistiske Betragtning af Guldængderne til forskellige Tider aldeles ikke afgørende. For mig er det Faktum, at der samtidig med en notorisk storartet Udvikling af saa godt som alle Produktioner og en enorm Forøgelse af de vigtigste Forbrugsartikler har fundet en stadig og i det Hele betydelig Prisnedgang Sted, i og for sig et tilstrækkeligt Bevis for, at Guldtilførslerne ikke have været tilstrækkelige til at kunne holde saa-

ledes Skridt med Varetilførslerne, at det tidligere Prisniveau har kunnet holde sig, — at der altsaa efterhaanden er indtraadt Guldangel og dermed en Værdistigning for Guld.

Prof. Lexis mener imidlertid, at Bankernes overmaade store Guldbeholdninger maa betragtes som et Modbevis imod Paastanden om Guldangel, og han slutter sig til Bambergers Udsagn om, at man ikke paa den ene Side kan sige, at Guldet ligger ubenyttet i Bankerne, fordi man paa Grund af de lave Varepriser ikke er istand til at give det en fordelagtig Anvendelse, og samtidig omvendt forklare Forretningsudsigternes ugunstige Stand ved Mangel paa Guld. Jeg ser meget vel, at denne Dobbelt-Paastand har Udseende af at være en *circulus vitiosus*; men jeg er dog ikke bange for at fastholde den! Sagen er jo nemlig den, at Guldet ikke ophobes i Bankerne, fordi der ingen Anvendelse er for det paa Varemarkedet, men derimod den, at de store Kapitalforraad, som ikke kunne finde nogen frugtbringende Anvendelse, repræsenteres ved det i Bankerne liggende Guld og behøver dette som deres Repræsentant. Det i Bankerne liggende Guld har altsaa en særlig Bestemmelse, nemlig at repræsentere store disponible Kapitalforraad, og derfor kan det ikke komme ud i Cirkulation paa Varemarkedet. Tænke vi os, at der pludselig blev givet en Foranledning til at efterspørge Kapital for at give den en produktiv Anvendelse, saa vilde pludselig en betydelig Mængde Guld forlade Bankerne og komme i Cirkulation, og Følgen vilde sandsynligvis blive en almindelig Prisstigning, fordi Krediten øjeblikkelig vilde forøge Omsætningsmidlerne i betydeligt Omfang. Men om

denne Prisstigning vilde blive af Varighed, er et andet Spørgsmaal, hvis Besvarelse for en Del afhænger af hvilken Anvendelse der blev givet hine nye Kapitaler. Blev denne en saadan, som havde en betydelig Udvidelse af Produktionen og derved en yderligere Forøgelse af de paa Varemarkedet udbudte Produktmasser til Følge, er det meget tvivlsomt, om Guldets selv med den saaledes erholdte Forstærkning og med yderligere Hjælp af Kreditten vilde være tilstrækkeligt til at bevare det indtraadte højere Prisniveau. Denne Uvished om Resultatet gør det forklarligt nok, at det Experiment: at faa Varepriserne til at stige ved at frigøre det i Bankerne hvilende Guld gennem en produktiv Anvendelse af de disponible Kapitalforraad, som det repræsenterer, ikke bliver forsøgt — saa meget mere, som Betingelsen maatte være, at dette ikke blev forsøgt blot af nogle Enkelte, men at der samtidig opstod en almindelig Efterspørgsel efter og produktiv Anvendelse af Kapital, hvad der vanskeligt vil ske uden en særlig ydre Foranledning.

Ganske uden Erfaringens Vidnesbyrd staar man ikke i dette Spørgsmaal. Som bekendt er jo den siden 1874 indtraadte stadige Prisnedgang to Gange for en kortere Tid bleven afbrudt af et livligere Forretningsliv med noget stigende Priser, nemlig i Aarene 1880—83 og 1889—90. Prof. Lexis mener, at den økonomiske Depression siden 1890 ikke har sin Grund i Mangel paa Guld, men i »Spekulationens Excesser i Aarene 1889 og 1890«. At Børsspekulationen begik Excesser i exotiske Papirer, er vistnok rigtigt; men hvorvidt den virkelige Forretningsspekulation begik Excesser, kunde være et Spørgsmaal; i hvert Fald har

dette næppe været Tilfældet her i Danmark, og dog have de økonomiske Forhold her udviklet sig ganske paa samme Maade og i samme Retning som andetsteds. Men hver Gang har den naturlige Følge af et Opsving i Forretningerne været en betydelig Udvidelse af Produktionen, og til at opretholde Varepriserne overfor en saadan Forøgelse af Produktmasserne har det for Haanden værende Guld været ganske tilstrækkeligt. Konsumenterne, der hver for sig kun havde omtrent den samme uforandrede Pengemængde til Disposition for deres Indkøb*), kunde kun købe de stærkt forøgede Produktmængder**) til lavere Priser, og derfor gik Priserne igen ned og Fristelsen til at udvide Bedriften og til at grundlægge nye Foretagender tabte

*) I Danmark var den samlede Møntmængde efter Møntreformens Gennemførelse i Beg. af 1878 ca. 47 Mill. Kr.; dertil kom en udækket Seddelmængde af 30 Mill. Kr. og en af Guldbarrer og fremmed Guldmønt dækket Seddelmængde af ca. 10,1 Mill. Kr. — tilsammen en Pengemængde af over 87 Mill. Kr., hvilket for en Befolkning af ca. 1,102 Mill. Indb. gav ca. 45,3 Kr. pr. Ind. Siden da er Møntmængden ved Udmøntning kun bleven forøget med ca. 5,5 Mill. Kr. og den af fremmed Guld og Barrer dækkede Seddelmængde med ca. 14,5 Mill. Kr., saa at der i 1894 var en Pengemængde af ca. 107 Mill. Kr., hvad der for en Befolkning af ca. 2,28 Mill. gav henved 47 Kr. pr. Ind. — forudsat, at ingen Indsmeltning af danske Guldmønter har fundet Sted og at der ikke er udvandret mere dansk Guldmønt, end der er indvandret af svensk-norsk Guldmønt. — Det fortjener ogsaa Paaagtning, at den gennemsnitlige Indkomst for de til Indkomstskat i Kjøbenhavn ansatte Skatteydere, som i 1878 var ansat til ca. 2578 Kr., i 1893 kun var anslaaet til 2498 Kr. (1872 var den endog 2829 Kr.), hvorved dog maa erindres, at nu et noget større Procenttal af Indb. ansættes til Skat. At der bestaar en vis Sammenhæng imellem et Lands Pengemængde og Beboernes i Penge angivne Indkomst, vil man vel næppe bestride.

**) Som tidligere meddelt forøgedes i Tiaaret 1880—90, i hvilket Befolkningen tiltog med ca. 10 pCt., dens Forbrug af

sig derfor hurtigt, og nye Kapitalforraad ophobedes da paany og fængslede atter en tilsvarende Guld-mængde i Bankerne. Og da saa i de sidste Aar tilmed Østrig-Ungarn og Rusland trak store Mængder Guld til sig, blev Guldtilførslen til de øvrige europæiske Lande til Trods for den stærke Forøgelse af Guldproduktionen og Guldets Udvandring fra Amerika ganske utilstrækkelig til at opretholde Varernes tidligere Pris, og netop i 1894, da Guldproduktionen var større, end den nogensinde før har været, blev »Guld mangelen« særlig følelig og Priserne sank stærkere end nogensinde.

Naar jeg her bruger Ordet »Guld mangel«, maa jeg atter bede fastholdt, at dette Ord er brugt i afgjort relativ Betydning. Med andre Ord: Jeg betegner dermed, at det tidligere Forhold imellem Varer og Omsætningsmidler har forandret sig til Ugunst for førstnævnte, at der altsaa sammenlignet med det tidligere Forhold nu er indtraadt et Misforhold. Naar man vil sige, at dette ikke kan tilskrives Guldproduktionen og Pengemængden, der begge dog ere voxede, indrømmer jeg gærne dette, saa vel som, at det er den endnu større Forøgelse af Varemængden, som har fremkaldt Misforholdet. Men jeg paastaar, paa den ene

Bomuldsvarer med ca. 20 pCt.

Silkevarer	—	-	27	—
Uldvarer	—	-	32	—
Salt	—	-	28	—
Sukker	—	-	48	—
Ris	—	-	50	—
Stenkul	—	-	72	—
Petroleum	—	-	103	—
Kakao	—	-	124	—

Side, at denne sidste Forøgelse er det Naturlige — og i og for sig Ønskelige —, og paa den anden Side, at Misforholdet ikke vilde være indtraadt, naar Pengemængdens Forøgelse var voxet i tilsvarende Forhold. Derfor lægger jeg Vægt paa Ordet: »Guldmangel« i Betydning af »utilstrækkelig Guldmængde«, thi dermed peges der paa det eneste Middel til at forandre Misforholdet og forbedre de økonomiske Tilstande. Vareproduktionen vil altid udvikle sig videre og kan og skal ikke indskrænkes; en Stigning af Priserne kan derfor kun finde Sted ved Hjælp af en Forøgelse af Pengemængden.

Prof. Lexis gør nu imidlertid fremdeles gældende, at der ikke er indtraadt en indre Værdistigning for Guldet; thi havde dette været Tilfældet, saa havde den maattet lade sig mærke ved alle Værdibestemmelser, om ogsaa mere eller mindre skjult ved andre Momenters Indflydelse; men ikke engang alle Verdenshandel-Artikler ere sunkne i Pris — han nævner som en særlig Undtagelse Kaffe, der i 1893 var ca. 10—15 pCt. højere i Pris end gennemsnitlig i Aarene 1867—77. Jeg har allerede tidligere gjort opmærksom paa — og kan kun gentage —, at denne Slutning ikke er rigtig. Ved Siden af den almindelige Prisbevægelse, som fremkaldes ved et forandret Forhold imellem Pengemængden og den samlede Varemængde, har selvfølgelig hver enkelt Vare sin selvstændige Prisbevægelse, bestemt ved et forandret Forhold imellem Udbud og Efterspørgsel, der atter kan grunde sig i forandrede Produktionsforhold og Omkostninger. Vi se derfor ogsaa, at der selv i en Periode, hvor en almindelig Prisstigning finder Sted, som notorisk er foraarsaget ved en Forøgelse af

Pengemængden, f. Ex. i 1854—56 og 1871—73, gives Varer, hvis Pris forbliver uforandret eller endog synker. Saaledes var der ifølge Prof. Falbe-Hansens Prisstatistik (i dette Tidsskrift for 1874 II S. 206—7) fra Aarene 1867—73 iblandt 32 Varer, hvis Gennemsnitspris i 1873 var ca. 25 pCt. højere end i 1867—70, ikke mindre end 22, hvis Pris forblev uforandret eller endog sank — indtil 24 pCt. —, og deriblandt Varer som The, Hør, Sago og Petroleum. Naar desuagtet Gennemsnitsprisen for samtlige Varer var steget betydeligt, var dette ubestrideligt paa én Gang et Bevis for og Resultatet af Pengenes Værdiforringelse. Paa samme Maade kan Pengenes Værdistigning ikke nu nægtes, fordi enkelte Varer enten paa Grund af større Efterspørgsel eller forholdsvis større Produktionsomkostninger ere stegne i Pris. Pengene have nu ubestridelig en større Købeevne paa Varemarkedet end for 20 Aar siden; at de have faaet den ved den enorme Forøgelse af Vareproduktionen og Varetilførselen, indrømmer jeg, som sagt, gærne; men lige saa sikkert er det, at de hurtigt vilde tabe den igen, naar deres Mængde pludselig blev stærkt forøget. Pengenes indre Værdistigning og den relative Guldangel lade sig derfor næppe bestride, med mindre man vil forvandle hele Striden til en Strid om Ord, og denne Hensigt ligger sikkert en saa fremragende Theoretiker som Prof. Lexis meget fjærn.

Jeg kan derfor ikke se rettere, end at Prof. Lexis paa en vis Maade er kommen til sin Opfattelse derved, at han i sin Angivelse af »det lave Prisniveaues virkelige Aarsager« altfor meget retter sit Blik paa Enkelthederne og derfor »ikke kan se Skoven for lutter Træer«. Prof. Lexis er for klartskuende til at dele

adskillige Nationaløkonomers Vildfarelse og sige, at de lave Priser simpelthen skyldes forbedrede Produktionsmetoder og formindskede Produktionsomkostninger. Prof. Lexis gør sig ikke skyldig i denne Forvexling af Aarsag og Virkning. Det er ogsaa ganske klart, at billigere Produktionsomkostninger kun da gøre et Produkt billigere, naar de bevirke et forøget Tilbud. Men i det foreliggende Tilfælde er Udviklingen, som Prof. Lexis ganske rigtigt efterviser, gaaet netop den modsatte Vej. Det er de lave Priser, som i de fleste Tilfælde have fremtvunget og nødvendiggjort en Formindskelse af Produktionsomkostningerne. Dette betyder Lexis eksempelvis ved den tyske Jærindustri's Udvikling. Denne »naaede først i 1871—73 en usædvanlig stor Udvidelse ved Oprettelsen af nye, mægtige Jærnværker, der naturligvis fortsatte deres Produktion ogsaa efter, at den overordenlige Efterspørgsel i de første Aar efter Krigen var bleven fyldestgjort. . . . Det eneste Middel til at udvide Afsætningen i et Forhold, der svarede til den enorme Stigning af Udbudet (4,500,000 Tons Raajærn i Slutningen af 80'erne imod 1,946,000 Tons i Gennemsnit for 1871—75), var en Nedsættelse af Prisen, som blev muliggjort ved en Formindskelse af Produktionsomkostningerne ved Hjælp af tekniske Forbedringer.« Her er Udviklingsgangen meget rigtigt fremstillet, og dette Tilfælde er typisk for Industrien overhovedet: det hurtigt og stærkt stigende Udbud er Aarsag, Prisfaldet Virkning, og dette Prisfald fremtvinger igen en Formindskelse af Produktionsomkostningerne ved Forbedringer og Fremskridt. Paa lignende Maade fremhæves, at Prisfaldet for de vigtigste Landbrugsprodukter er bevirket derved, at de store

Fremskridt paa Transportomraadet og de dermed følgende billige Fragter have fremkaldt en enorm Udvidelse af Udbudet, og at Tilførslerne komme fra Lande med ringe Jordværdi og lave Produktionsomkostninger og derfra kunne udbydes til lave Priser. Ogsaa her er det altsaa det store Udbud, som er Aarsag, og Prisfaldet, som er Virkning og tillige fremtvinger en Reduktion af Produktionsomkostningerne i europæiske Lande, saa vidt en saadan er mulig og lader sig gennemføre.

Men naar dette staar fast og det ogsaa maa erkendes, at Prisfaldet ikke er indtraadt som Følge af formindskede Produktionsomkostninger, men selv har gjort disse nødvendige, maa det ogsaa være klart, at Prisfaldet er opstaaet derved, at der overfor den almindelige Udvidelse af Vare-Udbudet ikke har fundet en tilsvarende Udvidelse af Pengeudbudet Sted, — thi i saa Fald vare Priserne ikke faldne. At Prof. Lexis ikke vil anerkende denne Tilstand som (relativ) Guld-mangel, hænger vistnok sammen med, at han betragter de anførte Tilfælde enkeltvis i Steden for at se dem i deres Helhed. Naar man siger: Prisfaldet har ingen Sammenhæng med Pengemængden, thi man kan i hvert enkelt Tilfælde eftervise dets særlige Aarsag, — saa udelukker man sig fra den Erkendelse, at denne »særlige« Aarsag netop er fælles for alle de enkelte Tilfælde. Det gælder om enhver Art Varer, at den udvidede Afsætning kun kan foregaa til lavere Pris -- d. v. s. der er ikke Penge nok til at betale de gamle Priser for disse Vare-mængder.

Jeg kan ikke forlade den her omtalte Udviklingsgang i de sidste tyve Aar uden at fremhæve, hvor-

ledes den belyser og forklarer Industriens og Landbrugets forskellige Stilling overfor den nuværende økonomiske Krise. At ikke blot det sidste, men ogsaa den første er dybt berørt af det almindelige Prisfald, er tiltrods for Agrarernes højrøstede Klager utvivlsomt. Men at Trykket af de synkende Priser føles dybere af Landbruget, kan man næppe benægte, og Aarsagen er den, at det i Almindelighed falder Industrien lettere lidt efter lidt at formindske Produktionsomkostningerne. Det kommer ikke blot deraf, at de tekniske Fremskridt lettere og hurtigere gøre sig gældende i Industrien, men ogsaa deraf, at denne er vant til at amortisere sin faste Kapital langt hurtigere, fordi det industrielle Materiel hurtigt forældes og det derfor er nødvendigt stedse at holde sig beredt til Anskaffelsen af saadanne nye og forbedrede Maskiner, som de, hvormed ny opdukkende Konkurrenter arbejde. Den slæber derfor ikke gamle Forpligtelsers Byrder saa længe og saa vedholdende med sig som Landbruget; der helst amortiserer sine Laan i en Tid af 40—50 Aar. Det maa ogsaa erindres, at Landbrugets Nødstilstand er mere almindelig, fordi Trykket i Industrien væsenlig hviler paa de ældre Anlæg, som i sin Tid ere anlagte med større Bekostning og dog slettere Maskiner, medens de nye Anlæg ikke blot ere forsynede med Øjeblikkets bedste Maskiner, men endog netop paa Grund af Prisfaldet have kunnet anlægges med ringere Omkostninger. Landbrugerne derimod arbejde alle med gamle Landbrug, og unge Begyndere overtage de samme Byrder, som trykke de ældre, — saa længe Ejendomspriserne ikke falde saa stærkt, at Prioritetslaanene maa udslettes ved Salg. Disse Forhold forklare tilstrækkeligt, hvorfor

Agrarernes Klager lyde langt mere enstemmigt end de Industridrivendes, endskønt mange af disse Sidste finde sig lige saa trykkede ved den stadige Prisnedgang som Landbrugerne.

At nu paa den anden Side denne Fremtvingen af tekniske Fremskridt og af den hurtigst mulige Gennemførelse af forbedrede Produktionsmetoder og dermed af formindskede Produktionsomkostninger har været en god Side ved den stadige Prisnedgang, og at den har mildnet den væsenlig for mange Producenter, lader sig næppe nægte. Men det er et Spørgsmaal, om saadanne Fremskridt ogsaa fremtidig ville være mulige i samme Omfang, dersom Prisfaldet vedbliver. Og endskønt det stadig bliver sagt igen og igen: Nu maa vi dog have naaet Enden, thi saa lave have Priserne dog aldrig før været, — saa har det dog stedse vist sig, at de kunde falde endnu yderligere. Da jeg for lidt over to Aar siden søgte at besvare det Spørgsmaal: »Er der Udsigt til stigende Priser og en Bedring i Forretningslivet« (Dagbladet f. 14. Novbr. 1892 og følgende Numre), og besvarede det derhen, at en almindelig Prisstigning i de næste to Aar eller mere kun da var mulig, dersom nye, rige Guldminer skulde blive opdagede, og at man gjorde bedst i at indrette sig paa, at det daværende Prisniveau i heldigste Tilfælde vilde blive staaende, medens en fortsat Prisnedgang var mere sandsynlig, vare vistnok Mange af den Mening, at jeg saa altfor sort paa Forholdene. Men Alt, hvad jeg dengang skrev, er fuldt ud gaaet i Opfyldelse — og det uagtet Guldproduktionen netop i disse to Aar er voxet saa betydeligt og saa uventet. Og derhos har endda Amerika i disse to Aar exporteret en stor Del

af sit Guldforraad til Europa. I de to Finansaar $\frac{1}{7}$ 1892— $\frac{30}{6}$ 1894 var Netto-Udførslen af Guldmønter og Barrer ca. 91 Mill. Dollars (ca. 340 Mill. Kr.), og siden er denne Udførsel fortsat efter en voxende Maalestok; alene i Januar 1895 sendtes 18 Mill. Doll. til Europa. Statskassens Guldbeholdning, der d. 1. Juli 1892 (foruden det til Guld-Certifikater svarende Beløb af 141 Mill. Doll.) udgjorde 114 Mill. Doll., og som mindst skal udgøre 100 Mill., var i Begyndelsen af Febr. d. A. gaaet ned til ca. 41 Mill. Doll.

Nu synes Bladet at vilie vende sig. Den 9. Febr. meldte Telegrafen, at Præsident Cleveland havde truffet Overenskomst med forskellige amerikanske og engelske Bankhuse, hvorefter de skulde levere de forenede Staters Statskasse $3\frac{1}{2}$ Mill. Unzer Guld (ca. $13\frac{1}{2}$ Mill. £), og derhos, indtil dette er sket, beskytte den imod enhver yderligere Formindskelse. Det tilføjedes, at Udlandet skulde levere de 50 Mill. Dollars i Guld. Den Guldkilde, hvoraf Europa i de sidste tre Aar har øst saa rigeligt, er dermed foreløbig stoppet, og Strømmen vil indtil videre gaa fra Europa til Amerika. Om Guldproduktionens aarlige Tilvæxt vil kunne dække denne Formindskelse i Tilvæxten, er vel tvivlsomt. Og til samme Tid meldes, at den østrigske Finansminister har udstedt for 50 Mill. fl. Guldrente-Obligationer for at forøge Guldreserven. En almindelig Prisstigning kan derfor næppe ventes i den nærmeste Fremtid — snarere turde det være tvivlsomt, om selv det nuværende lave Priseniveau vil kunne holde sig.

Denne Udsigt til et fortsat, stadigt Tryk paa det hele Forretningsliv vilde sikkert mere end de forskellige Sølvinteresser opfordre til Dannelsen af en bimetallistisk

Union, dersom den var almindelig anerkendt. Men naar selv en saa fremragende Theoretiker som Prof. Lexis nægter Sammenhængen imellem Pengemængden og Varepriserne, kan det ikke ventes, at de praktiske Finans- og Statsmænd ville anerkende den. Og den stadige Henvisning til Kreditens og Kreditmidlernes Evne til at hæve Priseniveauet stiller Sagen endnu slettere, fordi man derved stoler paa et Hjælpemiddel, som paa det klareste har vist sin Uformuenhed til at løse denne Opgave. Thi tiltrods for den atter og atter paaberaabte enorme Udvidelse af Girovæsenet er det en Kendsgerning, at den aldeles ikke har kunnet forhindre Prisfaldet. Og overhovedet har Krediten, som jeg tidligere har eftervist, ganske vist i høj Grad Evne til at fremme og væsenlig forstærke en Prisstigning, naar den først er fremkaldt ved en stærkere Efterspørgsel — og overfor en almindelig Prisstigning vil dette sige: ved en Forøgelse af Pengemængden —; men at forvandle en Prisnedgang til en Prisstigning formaar Krediten ikke, saa længe kun de sædvanlige Former for kommerciel Kredit staar til Tjeneste. Der gives kun én Form af Kredit, kun ét Kreditmiddel, som selvstændigt øver Indflydelse paa Varepriserne, og det er Bankseddelen, netop fordi den cirkulerer som Penge og virker som en Forøgelse af Pengemængden.

Naar derfor enhver Udsigt til Dannelse af et internationalt Forbund for Tiden er temmelig trøstesløs — deri giver jeg Prof. Lexis Ret —, turde det være paa Tide at rejse Spørgsmaalet om en Revision af de forskellige Landes Bankordninger. Jeg tør ikke her gaa dybere ind paa dette Spørgsmaal og indskrænker mig til at gøre følgende Spørgsmaal: Er det

ikke meningsløst, at det Beløb af udækkede Bank-sedler, som man i Storbritannien for 50 Aar siden og i Tyskland for 20 Aar siden fandt passende for den daværende Befolkning og Forretningernes daværende Omfang, endnu i 1895 fastholdes som svarende til de nuværende Forhold? Er det ikke saa meget mere meningsløst, som Bankerne nu anse det for nødvendigt overfor de nuværende Krav at holde en langt større Guldreserve end dengang? Er det ikke meningsløst, at England, som i 1844 ansaa det for ganske sikkert, at de indenlandske Omsætningsforhold til enhver Tid kunde bære en udækket Seddelmængde af 22 Mill. £, i 1894 er kommen saa vidt, at Bank of England i Aarets sidste Kvartal gennemsnitlig besad 7,7 Mill. £ mere i Guld, end den cirkulerende Seddelmængde udgjorde? Med andre Ord: Man har næsten ganske berøvet sig selv den Hjælp, som kunde have af dette Kredit-middel. Er det ikke paa Tide at komme bort fra en saadan Bankpolitik?
